
НАПРЯМ 2

АКСІОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ: ФОРМУВАННЯ ГУМАННОГО ТА ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СОЦІАЛЬНОГО Й ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Ольховик Марина Володимирівна,

кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна
e-mail: marinaolkhoviyk@gmail.com

ДАВНЯ ФІЛОСОФІЯ ЯК АКСІОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті досліджується аксіологічний потенціал давньої філософії як складника сучасної гуманітарної освіти. Особлива увага приділяється філософії стоїків, платонівському ідеалу справедливості та античним методам діалогу як інструментам формування моральної автономії та критичного мислення студентів. Аналізуються сучасні педагогічні стратегії, які інтегрують давньофілософські практики в освітній процес, зокрема в умовах цифрового середовища. Обґрунтовується роль філософських ідей як основи міждисциплінарного гуманітарного навчання в моделі liberal arts. Робиться висновок про здатність давньої філософії сприяти формуванню цілісної, етично відповідальної особистості у вищій школі.

Ключові слова: давня філософія, гуманітарна освіта, аксіологія, педагогічні стратегії, вища школа.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. У сучасному освітньому просторі спостерігається криза цінностей, знецінення гуманітарного знання, зростання морального релятивізму та інтелектуального споживацтва. Гуманітарна освіта втрачає свою виховну функцію, зосереджуючись переважно на інформаційному аспекті. На цьому тлі актуалізується питання про потенціал давньої філософії як аксіологічного ресурсу, здатного відновити гуманістичний і світоглядний вимір навчання. Завдання формування моральної автономії, критичного мислення, емпатії, рефлексії та міжкультурної компетентності є ключовими у контексті сучасної гуманітарної освіти. Давня філософія, зокрема стоїцизм, платонізм, етика Аристотеля, дає можливість вибудовувати освітні стратегії, орієнтовані не лише на передачу знань, а й на виховання ціннісної суб'єктності студента.

Аналіз останніх наукових публікацій. Сучасні дослідження у сфері гуманітарної освіти все частіше звертаються до давньої філософії як джерела етичного й аксіологічного потенціалу, що може слугувати основою формування світоглядних

орієнтацій студентів. Особливе значення цьому процесу надається в умовах кризи моральних підстав, інтелектуального споживацтва та міжкультурної напруги.

У роботі Лейтланде Г. [4] розглядається потенціал філософії стоїків у формуванні етичної автономії та самодисципліни студентів. Автор наводить конкретні приклади включення стоїцизму у навчальні програми та формати роботи в аудиторії: філософські дебати, аналіз моральних дилем, ведення рефлексивного щоденника. Подібні висновки підтримує й Ансіска П. [2], який досліджує використання стоїчних практик у цифровому освітньому середовищі. Зокрема, йдеться про те, що в сучасних умовах високого рівня тривожності та розфокусованості студентів принципи стоїцизму допомагають підвищити мотивацію, навчальну дисципліну та здатність до самостійного осмислення знань. Таким чином, давня філософія стає не лише змістовим компонентом курсу, а й методикою формування *soft skills* – внутрішньої автономії, емпатії, рефлексії.

У ширшому контексті еволюції гуманітарної освіти варто звернутися до систематичного огляду питання, зокрема до трансформації моделі *liberal arts* – від античних витоків до сучасної університетської освіти в Європі. У цьому контексті давньофілософські ідеї можуть бути інтегровані як платформа для міжгалузевої освіти, здатної формувати критично мислячих, морально відповідальних і соціально чутливих фахівців [5].

Ціннісна складова античної філософії проявляється також у дослідженні Антоніо Капелері [3], де аналізується виховний потенціал давньогрецької релігії та міфології. Автор показує, як античні наративи допомагають розвивати в студентів символічне мислення, культурну емпатію, толерантність до різних поглядів, що особливо важливо для полікультурного середовища вищої школи. На цьому фоні робота Ренати Винничук [1] репрезентує український академічний контекст, де підкреслюється роль викладача як носія філософської культури і провідника аксіологічного діалогу. Аналіз останніх джерел дозволяє визначити давню філософію не як "історію ідей", а як активний інструмент виховання ціннісної чутливості у студентів, адже інтеграція античної філософії сприяє розвитку інтеркультурної емпатії та ціннісного діалогу, що має вирішальне значення в полікультурних академічних спільнотах.

Виклад дослідження. У центрі сучасної дискусії про оновлення гуманітарної освіти постає питання про ціннісну основу навчального процесу. Саме в цьому контексті давня філософія, як джерело етичних і світоглядних орієнтирів, знову стає актуальною. У даному дослідженні розглядаються можливості інтеграції філософських ідей Сократа, Епіктета, Платона та Аристотеля в педагогічні стратегії, що спрямовані не лише на інтелектуальний розвиток, а й на формування ціннісної автономії, моральної відповідальності та культурної емпатії студентів.

Одним із ключових методологічних аспектів є звернення до філософських текстів як до джерела ціннісного аналізу. Тексти античних авторів, наприклад Платонівські «Апологія Сократа» або «Держава», дають змогу студентам осмислювати ідеї справедливості, добра, морального обов'язку у формі відкритого діалогу. Такий підхід орієнтований на розвиток критичного мислення, навичок аргументації, а головне – на особистісне занурення у філософське питання: «Як мені жити правильно?». Практика роботи з першоджерелами у форматі «питання-відповідь» в дусі Сократа активізує не лише когнітивну, а й етичну залученість студентів.

Окрему увагу заслуговує досвід роботи з етикою Епіктета та інших стоїків. Стоїчна філософія, особливо в освітньому контексті, виявляється надзвичайно релевантною сучасному студенту, який навчається в умовах цифрового перенавантаження, психологічної нестабільності та постійної зміни зовнішніх обставин. Принципи стоїцизму – самоконтроль, емоційна врівноваженість, фокус на обов'язку, усвідомлення меж особистої відповідальності – можуть слугувати як інструмент формування етичної

автономії. Зокрема, як показують сучасні дослідження [2], застосування стоїчних практик (нпр., ведення щоденника саморефлексії, вправи з морального уявлення ситуацій, цифрові симуляції моральних виборів) підвищує здатність студентів до самостійного оцінювання інформації, зміцнює внутрішню стійкість і зменшує рівень тривожності у дистанційному навчанні.

На практичному рівні такі методики втілюються у вигляді філософських дебатів, рефлексивних щоденників, театральних інтерпретацій античних текстів і групових симуляцій моральних дилем. Наприклад, студенти можуть порівнювати філософію Платона з міфами про Прометея або Орфея, аналізуючи різні уявлення про свободу, жертвність і моральну відповідальність. Театралізовані постановки античних діалогів або міфів створюють інтерактивне середовище, в якому знання перетворюється на досвід. Це відповідає принципам сучасної педагогіки, що ставить акцент на діалозі, співтворчості та особистісному залученні.

Особливе місце в дослідженні посідає розгляд стоїцизму як філософської традиції, що найбільш адаптована до цифрового навчального середовища. У віртуальних класах, де часто бракує живого контакту й емоційної підтримки, стоїчні практики слугують способом збереження цілісності особистості студента. Наприклад, у рамках курсу з давньої філософії можуть бути впроваджені онлайн-форуми для моральних обговорень, інтерактивні мапи цінностей, цифрові щоденники рефлексій. Така педагогічна стратегія не лише зберігає зміст гуманітарної освіти, а й надає йому терапевтичного, життєзміцнюючого значення.

Ще одним важливим аспектом є виявлення глибинного зв'язку між ідеями давньої філософії і сучасною гуманітарною освітою в моделі *liberal arts*, яка набула широкого поширення у європейському освітньому просторі [5]. Ця модель має своє коріння в античному ідеалі «освіченої вільної особистості», здатної усвідомлено жити в суспільстві, розуміти природу людини, сенс історії та структуру знання. У такому підході античні ідеї не є лише історичним екскурсом, а виконують функцію ціннісного «ядра» міждисциплінарного навчання. Вони допомагають поєднувати знання з етикою, культуру з відповідальністю, а мислення – з дією.

Таким чином, викладене дослідження демонструє, що давня філософія, за умови її методичної адаптації, здатна не тільки збагачувати зміст гуманітарної освіти, а й бути ефективним педагогічним інструментом. Її потенціал полягає в тому, що вона створює умови для цілісного формування особистості – інтелектуально розвиненої, морально відповідальної та культурно чутливої.

У висновку можна стверджувати, що сучасні педагогічні стратегії, які інтегрують ідеї та практики античної філософії, не лише відповідають актуальним викликам вищої освіти, а й відкривають нові горизонти для гуманістичного виховання через діалог між минулим і сучасністю.

Перспективи. Інтеграція давньої філософії в сучасну вищу освіту відкриває перспективи формування стійких світоглядних орієнтацій у студентів в умовах соціокультурної нестабільності, а також розвитку освітньої етики як основи для академічної культури та побудови аксіологічно насиченого освітнього середовища, де гуманітарна освіта є не лише професійною підготовкою, а й морально-філософським зростанням особистості.

Давня філософія має потенціал не тільки як навчальний матеріал, але і як методика формування ціннісно орієнтованої гуманітарної освіти, що відповідає викликам XXI століття. Реалізація цього потенціалу потребує сучасних педагогічних стратегій, інтерпретаційних підходів і готовності викладача до діалогу між минулим і сучасністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Винничук Р. Педагогічна аксіологія у контекстах гуманітарної професійної освіти. *Витоки педагогічної майстерності*. 2019. Вип. 24. С. 33-39. URL: <https://sources.rpnu.edu.ua/article/view/194599> (дата звернення 14.06.2025 р.)
2. Ansiska P. (2025) Harnessing Stoic Philosophy to Enhance Learning Motivation in the Age of Digital Education. *Jejak Digital: Jurnal Ilmiah Multidisiplin*. Vol. 1(3), pp. 651–659. URL: https://www.researchgate.net/publication/392234808_Harnessing_Stoic_Philosophy_to_Enhance_Learning_Motivation_in_the_Age_of_Digital_Education (дата звернення 14.06.2025 р.)
3. Kapeleri A.I. (2025) Cultivating Critical Thinking: The Pedagogical Role of Ancient Greek Religion in Today's Education. *European Journal of Education and Pedagogy*. 6(2), Vol. 8(3), pp. 117–125. URL: https://www.researchgate.net/publication/391164709_Cultivating_Critical_Thinking_The_Pedagogical_Role_of_Ancient_Greek_Religion_in_Today's_Education (дата звернення 14.06.2025 р.)
4. Leitlande G. (2021) Applicability of Stoic Philosophy to Character Education. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*, Vol. IV, pp. 307–317. URL: https://www.researchgate.net/publication/351430597_Applicability_of_Stoic_Philosophy_to_Character_Education (дата звернення 14.06.2025 р.)
5. Satchanawakul N., Liangruenrom N. (2025) The historical evolution of liberal arts education: A systematic scoping review with global perspectives and future recommendations. *International Journal of Educational Research Open*, Vol. 9. URL: https://www.researchgate.net/publication/392093842_The_historical_evolution_of_liberal_arts_education_A_systematic_scoping_review_with_global_perspectives_and_future_recommendations (дата звернення 14.06.2025 р.)